

BANDOLERS I LLADRES AL CABRERÈS

Abel Rubió i Serrat

És prou coneguda per tota la historiografia la violència quotidiana de finals del segle XVI i, sobretot, primer terç del XVIII. Bandolers com Serrallonga, Rocaguinarda o Trucafort, tots ells originaris de la comarca d'Osona, van ser líders destacats d'assalts, robatoris i assassinats. Al Cabrerès també va arribar el fenomen bandoler. Ens proposem aquí mostrar un cas d'un robatori a una escala molt local, produït al mas de l'Oliva, de Santa Maria de Corcó, el 9 d'agost de l'any 1615.

El procés¹ s'inicia a Vic per part del procurador fiscal del Cabrerès l'endemà, dia 10, amb la declaració d'Esteve Teixidor, que era el masover de l'Oliva, d'uns quaranta anys, davant Rafel Joan Serrat de Nesplà, jutge del Cabrerès.

Primer ens situa l'acció dient-nos que ell havia anat a missa a l'església de Sant Genís,² que abans del segle XVIII, en traslladar-se la parroquial de Santa Maria de Corcó, fins llavors ubicada a la Bertrana, havia estat una església molt important per a la part nord-oriental de la parròquia: *jo denuntio a vostra mercè y a la cort com ahir, diumenge a nou del corrent, a puncta de sol poch més o manco, és stat jo y ma muller*

Marianna a missa matinal a la iglésia de Sant Genís de la parròquia de Corcó. Però no van anar-hi tots els de la casa, sinó que havien dexades dos minyones en casa, que la una se diu Maria, ma filla, de edat de nou anys i mig poch més o manco, y la altra Patronilla, mossa de casa, de hedat de catorse anys poch més o manco.

Fins aquí, tot normal, però aleshores arriben els delinqüents: *arribaren en ma casa que tinch ab arrendament, que és lo mas Oliva de dita parròquia, dos hòmens. Lo hu mayor que l'altre, ab poques barbes; y lo petit anava enmascarat, e çò és que se havia enmascarada la cara. Y lo hu d'ells aportava les calçes o guerguessos entransillades de color un poch rosso, y lo petit la capa un poch dolenta. Y cada hu armat de dos padrenyals.³ Evidentment, la cosa no pintava bé, i menys quan descriu com els lladres van entrar a l'Oliva, què es van endur i com van reaccionar tant les noies com ells: *y lo gran pujà per una finestra baixa de dita casa, que trobà huberta, que les dites minyones no-l véren fins que fonch dintre, que estaven en la cuyna, y anà a obrir a l'altre y demanaren a les minyones ahont here l'amo**

que volien esmorsar. Y dites minyones respongueren que here peraguent,⁴ la hu de dits vos hòmens, que-m por diuen here lo gran, digué: "Avuy la missa és a Sant Genís, que ell hi serà". Y després feren retraurer les minyones ab un recó de la cambra, que les volien fer posar sota del llit, y dient-los que no plorassen, apuntant-los los padrenyals als pits. Y ja aportaven una scarpa, y ab ella spanyaren dues caixes que trobaren tancades; y de dites caixes se n'aportaren de la una coranta lliures de moneda

La casa de l'Oliva, estat actual.

Foto: Abel Rubió

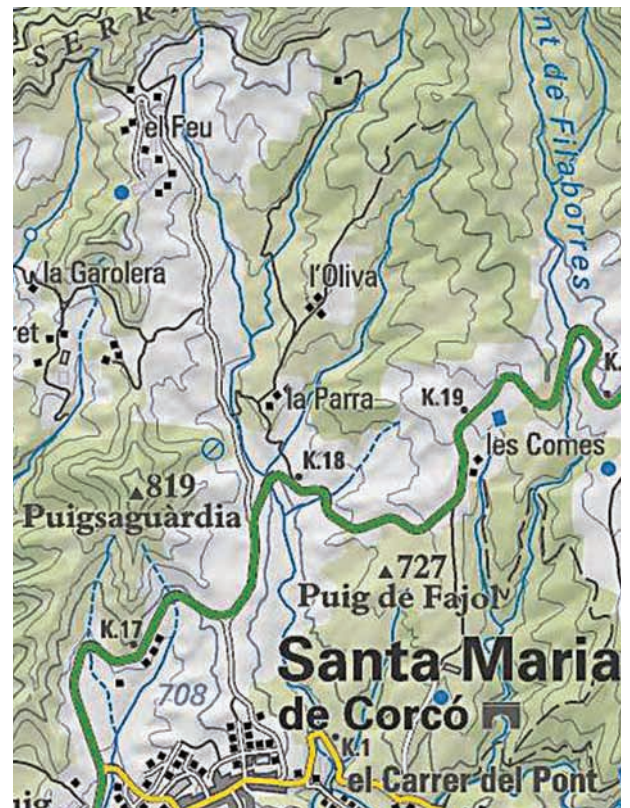

de argent llessada, çò és, hu de molenet, reals, pessés de dos y una pessa de vuyt, y una tectuna⁵ ben coneguda, que estaven ab dos bosses de agulla dins una barretina, y dues scopetes y un canó y un traboquet ab sos pesos. Sembla que a banda d'aquestes monedes i armes no s'emportaren res més: y no he trobat per ara altra cosa manco.

Evidentment, de tot això, a banda de la comprovació dels béns robats, Esteve Teixidor no n'havia vist res, era el què li havien explicat les noies. Llavors explica què és el que va veure ell en marxar de la casa, interpretant-ho com un senyal: *lo que sé y puch dir és que, quant isquí de casa, sentí una scopetada en lo bosch de la Oliva. Y després, vist lo que me ha succehit, he pensat quem tenien talaia⁶ y que la dita scopetada hera per avis dels lladres, vent-me exir de casa.* I Esteve Teixidor ja té sospita de qui podien ser, a més d'altres bandolers que habitualment els acompanya, presentant-los més com a ociosos i lladres: *los quals jo no sé qui podien ésser sinó t. Janàs Caselles, que és, segons diuen, lo gran qui aportava la scarpaca, y l'altre emmascarat here Pere Rellach, del Squirol, qui està a la casa del Cós del mateix terme, perquè los dits Janàs y Rellach són tinguts públicament per tot lo terme per vagamundos y lladres marganés,⁷ qui van robant bestiar y gallines per les cases y van demanant pa en nom de bandolers. Y realment jo tinch sospita de ells y no de altri perquè són tals com tinch dit, que may són feina ni jornal sinó per miracle, y quant anaven ab la gent cercant los lladres y lo robo, en lo mateix pronct me digueren alguns dels qui venien ab mi "que-t matés, que ja tenim sospita que són en Janàs y en Pere Rellach y lo Regullós", perquè partiren tots tres lo vespre abans de la Cabreta. Y jo parlant ab lo senyor balle quant li denunciàs lo cars diu que ell també suspitava dels dits Janàs y Rellach perquè no sabrà ahont havien dormit aqueix vespre. Y axí só volgut venir assí a denuntiar-ho a vostra mercè, perquè entenche no tindrà respecte a ningú. Y vist que los sobredits per fama pública són escarna y van casi sempre ab lo Regullós, ab lo terrabast Antich y Sagimon Caselles y Hierònim Pla, ab lo hereu Torrentó y ab lo Llop de sobrenom, que està a la casa del Llosser, y tots*

ells vajen que van aque-lles, y casi may fan feyna ninguna y van molt ben tractas jugar per les plasses dies feyners y de festa. Y axí se ha de juchsar necessàriament lo que tinch, lo que juchsasa y dirà qual-sevol del terme qui es nega sa vida dels sobredits. Y axí ho denuntio per mon descàrrech, requerint que se'n inquiresca fent-los istàntia y part, formada a tots los delinqüents en dit cars.

El dia 12 d'agost declara la mossa de la casa, Peronella,⁸ donzella, filla legítima i natural d'en Pericó de la parròquia de la Vola, d'uns catorze anys. Diu com *mon amo y la mestressa eran anats a missa en la yglesia de Sant Genís de la parròquia de Corcó jo y Maria filla del dit mon amo eran restadas en casa y teniam tanchada la porta y estavem nos a la cuyna.* Ens descriu de manera semblant els lladres i com aquests havien entrat: *y viu un home qui obria la porta, perquè era ja entrat dins per una finestra de la cambra. Y dit home era home gran de poch barba y rossa, y aportava dos padrenyals en les mans y una capa de pastor roja, y lo vestit era de burell negre ja usat, ab los calçats guarnits de gorbions blaus. Y dit home com dich obrí la porta per dins casa y encontinent viu entrar altre home petitet emmascarat de cara, ab capa de pastor molt usada, y també aportava dos padrenyals en les mans y lo vestit de la matexa manera de burell⁹ negre usat.* Després demanen esmorzar i on era l'amo, i respon ella que estava per arribar, però el gran ja sap que a missa és a Sant Genís. Les fan posar sota el llit amenaçant-les de mort, i diu que *nosaltres ploràvem de por.* No va poder veure què robava el gran, que era per sò que lo altre nos feya estar en un rachó del manjador. Sembla que les havien deixat sortir de sota el llit. I en marxar els lladres ens dona una informació que no havia dit Esteve

Mapa de la zona.
El Collsacabra.
Editorial Piolet.

Teixidor, en anar la filla de la casa a la Parra i iniciar-se el sometent contra els lladres: *la dita Maria anà a haver a la Parra que ns havian robada la casa y la masovera se posà a cridar viafós¹⁰ a lladres. Y la gent de missa acudí en dita casa ab gran avalot. També diu haver sentit dir que havien estat Pere Rellac i Janàs de Caselles i que havien robat quaranta lliures i armes, i afegeix que a lo gran lo conexeria y l'altre no perquè anava enmascarat.*

El mateix dia declara la filla, Maria, d'uns deu anys. Referma la versió de Peronella: *és veritat tot lo que ha dit Patronilla Pericola perquè jo y era present ab dita Patronilla y viu los dits dos hòmens que dita Patronilla designà, lo hu gran y l'altre petit y enmascarat. I també ens explica com va marxar cap a la Parra i s'inicià el via fora: y après que'ns hagueran robada la casa, lo die de diumenge proppassat a punta de sol, jo correguí tota plorant fins a la Parra y los diguí nos havian robats. Y viu y hoy com la masovera de la Parra cridà y prest arribí molta gent ab greus crits de viafós y avalot. També diu haver sentit a dir al seu pare que havien estat Pere Rellac i Janàs de Caselles i els diners i armes robats, i afegeix també y lo petit, si no hagués anat enmascarat, per ventura lo haguera conegut perquè havia traginadas garbas a casa.*

Sembla que quedava clar qui havia estat i com s'havien desenvolupat els fets, però els conflictes no acaben aquí, perquè el 22 d'agost torna a declarar Esteve Teixidor. Sembla que als lladres no els havia agradat que els denunciessin i volien venjar-se.

Diu com: *la vigília de Nostra Senyora proppassada, a posta de sol, jo-m trobava en companyia de Josep Paroler y de Montserrat, fill d'en Auger, tots habitants en lo Squirol, que cobriem formigons¹¹ en la heretat de la Oliva, en una rompu-da que yà y fais, y viu venir dos hòmens que-m heren ja sercat, a trenta passas poch més o manco, que jo els coneguí molt bé, y heren lo hu Janàs Soler àlies dit Caselles y lo altre Pere Rellach, tots dos del terme de Cabrerès. Tot i adonar-se de la presència dels lladres per passar comptes, sembla que no va posar-se nerviós: y en*

*veurer-los los cridí "ola fadrins, pot-s'í fiar?", y lo Janàs digué "sí" y jo lo repliqué "guardant-hi" y ell digué "no hajas por". Y en ésser ab mi, lo hu de una part y lo altre de l'altra, se tragueren cada hu un padrenyal de la xarpa,¹² de dos que n'hi portava cada hu de ells, y me encararen ab los dits padrenyals dient "ara has de morir, que hu diràs qui te ha dit que nosaltres te haguéssim robat" y jo-ls responguí "fadrins, no tinch sinó una vida, y encara que'n tingués deu y me les llevassen totes no podria dir qui m'ho ha dit, de tants que m'o han dit". Y-m digueren que si jo feie istàntia me matarian a mi y a altres del Squirol. I va dir a Janàs Soler, de Caselles, que isqués al balle son oncle que fos lo endemà al Squirol, y veurian en farian algun concert. L'endemà va anar-ho a denunciar al batlle, demanant-li si en Janàs li havia anat a dir alguna cosa, i el batlle va respondre que no. I també descriu com anaven vestits els bandolers: *lo Janàs aportava un vestit que aparexia de burell negre, ja molt usat, ab los gorbetins¹³ i botons de la guarnició del vestit blanc, y ab una capa aragonesa roja obrada de blau. Y lo altre vestit de cordellat negre ab guorbins verts y mermells, ab capa roja, y los dos me han aparegut que heren de la mateixa statura y aportaven los mateixos vestits me digueren les minyones aporta-ven quant me robaren la casa.**

El 24 d'agost declaren Josep Pertús, braçer de l'Esquirol, *dit lo Paroler perquè y stigué alguns dies en la present ciutat de Vich, a casa d'en Rurdell, n'és paroler, que està a Sant Julià de Cabrera, i Montserrat Auger, que habita a casa de Bernat Farrer, de l'Esquirol.*

El primer diu que estaven *en ma rompu-da, qu'és prop de la font de la Oliva, que fèiem y cremàvem formigons. Y quant voliém plegar perquè here vespre, jo vaig veurer dos hòmens, lo hu gran y lo altre més petit de statura, los quals jo coneguí molt bé per haver-los vists moltes voltes y ésser de terme de Cabrerès, que lo hu se diu Joan Casellas, altrament dit Janàs de Caselles, axí dit per revenir de ordinari de la casa de Caselles, y lo altre, çò és lo petit, se diu Pere Rellach, que sa mare està al Cós de la parròquia de Corcó. Descriu el diàleg entre Esteve Teixi-*

dor i Janàs de Caselles de manera molt semblant: lo dit Steve Teixidor los diguí “ola, fadrins, puch fiar de vosaltres?” y lo Janàs respongué “molt bé, pots fiar” y lo dit Teixidor replicà dient “guardian puch y fiar” y lo dit Janàs digué “molt bé te pots fiar, no tingues por”. També explica els fets: y a les ores los dos se avoltaren al dit Teixidor a dos o tres passes, y jo viui com se tragueren tots dos un padrenyal cada hu de la xarpa y ab los dragons acalats¹⁴ y encarant hu de Janàs digueren al dit Teixidor “ara as de morir que bé sabem lo que as xarrat, ja ets anat a Vich, y digues-nos qui són los testimonis de vista, que han dit que nosaltres dos te haviem robada la casa, que no viuran gayre si jo sé qui són”; y les hores lo dit Teixidor digué que encara que'l matassen podia dir qui-u deie en particular, perquè tothom ho deie. Montserrat Auger descriu millor com apuntaven Teixidor amb les armes: y quant foren prop algunes dos o tres passes del dit Teixidor, jo viui que lo gran se tragué una arma de foch, de canó de dos a tres palms de llarch, que me'n adoni molt bé de la llargària, però no puch dir si here padrenyal o scopeta, sinó que no viui metge ni foch, y ab dita arma de foch vingué emaçava al dit Teixidor, que la-y tenia a dos o tres palms dels pits. El relat de Josep Pertús continua explicant com se n'anaren per amunt un poch, ço és lo Janàs y lo Teixidor, y no sé lo què-s tractaren dels vestits no me a dit perquè here tart y anaven abrigats ab les capes de pastor que aportaven. I sobre el robatori diu que és veu comuna y fama pública que lo robo que-s feu en lo dit mas de la Oliva lo havia fet los dits Janàs y Rellach, però afegeix un detall que delata clarament Pere Rellach, ja que lo die mateix se alsà viafós y lo Rellach y volgué exir per dissimular, y no se havia rentada la cara bé, perquè anava encara enmascarat de cara algun poch, y los de la casa de la

Oliva deien que n'i havia hu de enmascarat y lo altre no, y lo enmascarat lo conyeihèren ésser lo Rellach.

Veiem com al Cabrerès, igual que a bona part de la Catalunya d'inicis del segle XVII, el fenomen bandoler estava ben arrelat. Un procés com aquest permet veure aspectes molt quotidians de la gent de l'Esquirol en aquesta època i també pot suscitar algunes preguntes vinculades a aquest cas concret. Era un robatori per venjances? Era bandoler també Esteve Teixidor? Hi havia complicitat per part del batlle del Cabrerès? N'hi havia prou per inculpar Pere Rellach pel fet que no s'hagués rentat bé la cara?

Notes

- 1.- Arxiu Episcopal de Vic. Arxiu de la Vegueria de Vic. Processos criminals. 1615.
- 2.- PLADEVALL, ANTONI; COLL, F. XAVIER; SERRA, ASSUMPTA: *Història de la parròquia i poble de Santa Maria de Corcó*. Vic: Parròquia de Santa Maria de Corcó, 2002. Pàgines 76 i 77.
- 3.- Arma de foc.
- 4.- Estava per aparèixer.
- 5.- Teutona, d'Alemanya.
- 6.- Vigilància
- 7.- Margeners, de marge.
- 8.- Patronilla, segons apareix al llarg del document.
- 9.- Llana de color molt fosc.
- 10.- Crit que serveix per alçar el sometent per perseguir delinqüents.
- 11.- Feixos de llenya i brossa coberts de terra, que es crema i després s'escampa als camps com a adob.
- 12.- Corretja on es portaven les armes.
- 13.- Corbetí, mocador de coll.
- 14.- Mecanismes per disparar l'arma inclinats.

Embotits artesans • Carns de qualitat • Productes selectes

Fussimanya
L'art de menjar bé

08519 Tavèrnoles (Osona) Barcelona • Telèfon: 93 812 21 88 • E-mail: Info@fussimanya.cat • www.fussimanya.cat